

Na PISA de Lente | *Opdrachten bij kennisclip digitaal lezen*

Didactische aanwijzing

Onderstaande opdrachten zijn gericht op het verwerven van kennis over en inzicht in het lezen van digitale teksten en het verschil tussen papieren en digitale teksten. Alle opdrachten zijn zo opgesteld dat ze als geheel doorlopen kunnen worden, maar ook los in of voorafgaand aan een college opgegeven kunnen worden, waarbij *flipping the classroom* ook mogelijk is. De concrete werkvorm, ten slotte, geeft een indruk van hoe de inzichten over het lezen van digitale teksten praktisch vorm kunnen krijgen in het leesvaardigheidsonderwijs.

Leerdoelen

- De student kent en heeft inzicht in het verschil in leesaanpak bij het lezen van papier en het lezen van digitale teksten.

Opdracht ter voorbereiding

Observeer in je eigen lespraktijk en noteer voor jezelf/bespreek in tweetallen de antwoorden op onderstaande vragen:

- (Hoe) maak je gebruik van digitale teksten in je leesonderwijs? Zo ja, wat valt je daaraan op? Lukt het leerlingen om digitale teksten grondig te lezen, bijvoorbeeld? Waar lopen leerlingen tegenaan bij digitaal lezen?
- Lezen jouw leerlingen *buiten de les* voornamelijk van papier of van een scherm?
- Indien ze (buiten de les) van een scherm lezen: hoe lezen ze dan (de gehele tekst van boven naar beneden, stukjes hier en daar, of eerst van boven naar beneden tot ze een hyperlink tegenkomen die ze aanklikken)?

Opdracht voorkennis

Noteer voor jezelf/bespreek in tweetallen onderstaande vragen:

- Wat weet je over digitaal lezen? Lees je zelf veel digitaal, bijvoorbeeld, of juist niet? Waarom wel/niet?
- Wat is volgens jou een groot verschil tussen hoe een lezer papieren teksten leest en hoe je digitale teksten leest?
- Is het in jouw ogen van belang om aandacht te besteden aan digitaal lezen en digitale teksten met jouw leerlingen? Waarom wel/niet?
- Wat betekenen de begrippen *multimediaal* en *hyperlinks*, denk je?

Verwerkingsvragen bij kennisclip digitaal lezen

Bekijk nu de kennisclip *digitaal lezen* (via: https://video.uva.nl/media/Kennisclip+Digitaal+Lezen/0_hso2fach).

Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van de kennisclip te monitoren.

- Wat zijn de verschillen tussen (het lezen van) papieren teksten en digitale teksten?
- Welke vaardigheden spelen een belangrijke rol bij online begrijpend lezen?
- Op welke manier zijn afbeeldingen bij een digitale tekst helpend of juist niet?
- Wat maakt evalueren bij digitale teksten belangrijk, zo niet belangrijker, ten opzichte van papieren teksten?
- Wat is het belangrijkste inzicht uit de kennisclip waar je mee aan de slag wil in jouw leeslessen? En hoe kun je dat concreet doen?

Toepassing op een leestaak

In het PISA-onderzoek wordt bij leesbegrip onderscheid gemaakt tussen drie begripsprocessen: (1) informatie opzoeken, (2) begrijpen en (3) evalueren en reflecteren (Gubbels, 2020). Daarbij is evalueren een zeer belangrijk aspect van digitale geletterdheid.

Bestudeer een leesvaardigheidsoopdracht uit jouw leesonderwijs, bij voorkeur een opdracht waarin leerlingen een digitale tekst moeten gebruiken, en beantwoord/bespreek de antwoorden op onderstaande vragen.

- Op welke manier wordt er in de opdracht aandacht besteed aan het evalueren van de tekst?
- Naast evalueren is reflecteren ook een belangrijk component van leesvaardigheid, volgens de definitie van leesvaardigheid van PISA. (Hoe) besteedt de opdracht aandacht aan het reflecteren?
- De kennisclip maakt onderscheid tussen *grondig lezen* en het *scannen* van digitale teksten. Welke leesinstructie krijgen leerlingen bij deze leesvaardigheidsoopdracht? En is dat passend, gezien het leesdoel?
- Waar kun jij de opdracht(en) die je bekeken hebt aanvullen? Hoe kun je bijvoorbeeld *het evalueren versterken en/of op welke manier kun je leerlingen laten reflecteren*, welke *leesinstructie* zou je jouw leerlingen willen meegeven bij het lezen van (een) digitale tekst(en)? Kun je hiervoor een checklist/stappenplan maken?

Leesvragen Handboek didactiek Nederlands

Lees het artikel *Digitale geletterdheid – deel 1* van Jeroen Clemens op didactieknederlands.nl

(<https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/01/digitale-geletterdheid-deel-1-een-uitdaging-voor-het-taalonderwijs/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

- Aan het einde van de inleiding stelt Clemens de vraag welke vaardigheden cruciaal zijn bij digitale geletterdheid (en waarom) en meer specifiek om online teksten goed te kunnen lezen en gebruiken. Wat is jouw antwoord op die vraag (voordat je het artikel gelezen hebt)?
- In het artikel wordt *het nieuwe lezen* vergeleken met het *traditionele lezen*. Daarvoor somt Clemens door het gehele artikel kenmerken op die ofwel horen bij *het nieuwe lezen*, ofwel bij het *traditionele lezen*. Verzamel die kenmerken en vul onderstaand overzicht aan.

Kenmerken van het traditionele lezen:	Kenmerken van het nieuwe lezen:
Statische teksten	Dynamische teksten: veranderen vaak
Veelal enkelvoudige teksten (d.w.z.: één tekst staat centraal)	
Een tekst met letters (en soms een plaatje)	

“Traditioneel tekstbegrip is fundamenteel, maar niet voldoende om vaardig te zijn in het onlinelezen” (Clemens, 2021).

- c. Uit onderzoek komen zes additionele vaardigheden naar voren die nodig zijn om vaardig te zijn in het onlinelezen. Deze zes vaardigheden zie je terug in onderstaand overzicht. Scoor eerst voor jezelf: in hoeverre bezit jij die vaardigheden?
- d. Scoor vervolgens voor je leerlingen: in hoeverre bezitten zij die vaardigheden?
- e. En scoor dan ten slotte op basis van het huidige leescurriculum op jouw school: in hoeverre wordt er bij Nederlands aandacht besteed aan die vaardigheden?

Additionele vaardigheden	Zelfscore: 1 = niet ontwikkeld 2 = matig ontwikkeld 3 = sterk ontwikkeld	Leerlingscore: 1 = niet ontwikkeld 2 = matig ontwikkeld 3 = sterk ontwikkeld	Curriculumscore: 1 = geen aandacht 2 = een beetje aandacht 3 = veel aandacht
1. Zoeken en vinden van informatie (met een zoekmachine) (Locate)			
2. Vaststellen van de (mogelijke) geloofwaardigheid en bruikbaarheid van informatie (Evaluate),			
3. Kritisch bevragen van de geloofwaardigheid van informatie (Evaluate),			
4. Vaststellen van de hoofdzaken van een onlinebron (Locate),			
5. Synthetiseren van onlineinformatie (Synthesize)			
6. Communiceren van een onderbouwde, op betrouwbare bronnen gebaseerde boodschap/ standpunt (Communicate)			

- f. Kijk na het lezen van het artikel eens terug naar jouw antwoorden bij vraag a. (Hoe) kun je nu jouw antwoorden op vraag a uitbreiden of bijstellen?

Lees het artikel **Digitale geletterdheid – deel 2** van Jeroen Clemens op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2022/01/digitale-geletterdheid-deel-2-strategisch-lezen-en-zoekvaardigheden-online/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

- a. In het artikel *Digitale geletterdheid – deel 2* komen redelijk wat vaktermen voor die je moet begrijpen om de kernboodschap van het artikel te begrijpen. Noteer tijdens het lezen de betekenis van de volgende termen:
- I. Intratekstueel leesproces versus intertekstueel leesproces
 - II. Synthesevaardigheden
 - III. Binair onderscheid
 - IV. Bi-literale

- V. *Deep reading versus close reading*
 VI. Multidocument lezen

- b. Clemens schrijft dat dit artikel vooral gaat over *strategisch lezen* en *zoekend lezen*. Wat wordt met elk van die begrippen bedoeld? En hoe verschillen die concepten van elkaar?
- c. In het artikel worden vier componenten genoemd: voorkennis gebruiken, gebruiken van zoekmachines, beoordelen van zoekresultaten en kennis van internet. Op welke manier hangen die componenten samen met online lezen?
- d. Vat (na het lezen) de kernboodschap van het artikel samen in eigen woorden.

Lees het artikel *Digitale geletterdheid – deel 3* van Jeroen Clemens op didactieknederlands.nl (<https://didactieknederlands.nl/handboek/2022/07/digitale-geletterdheid-kritisch-lezen-het-beoordelen-van-onlineinformatie/>). Onderstaande vragen helpen je om je eigen begrip van de inhoud van het artikel te monitoren.

“Informatie en informatiebronnen kunnen beoordelen is om verschillende redenen noodzakelijk” (Clemens, 2021).

- a. Wat is volgens jou de noodzaak van het kunnen beoordelen van informatiebronnen? En in hoeverre besteed je daar al aandacht aan in jouw leeslessen (bijvoorbeeld door het behandelen van *fake news*, *framing*, etc.)?
- b. Als je met je leerlingen aan de slag wil om online informatie te leren beoordelen, aan welke kennis van leerlingen over en aspecten van teksten zal je dan aandacht moeten besteden, afgaande op de onderzoeksresultaten die genoemd worden in dit artikel?

Discussie/consequentie

Wat betekent het voor je leesonderwijs als je leerlingen digitale teksten laat lezen? Welke veranderingen brengt dit mee in de didactiek, materialen, werkvormen, etc.?

In de kennisclip wordt genoemd dat zwakke lezers extra ondersteuning nodig hebben zodat ze grip krijgen op het lezen van verschillende digitale teksten. Heb jij zwakke lezers in jouw klas? Denkend aan je zwakke lezers, hoe zou jij die kunnen ondersteunen?

Sommige aspecten van het evalueren van digitale teksten schurken aan tegen vaardigheden die onder burgerschap geschaard worden. Wat kunnen/moeten leerlingen leren bij Nederlands en wat kunnen/moeten leerlingen leren bij andere vakken, volgens jou?

Hoe kun je je inzichten delen met collega's en hier vakoverstijgend aan werken?

Suggestie voor een werkvorm

Hoe betrouwbaar zijn digitale teksten?

Dankzij deze werkvorm leren leerlingen twee strategieën om digitale teksten te lezen en om de betrouwbaarheid van digitale teksten te beoordelen aan de hand van enkele vragen. Je kunt deze werkvorm in allerlei varianten uitvoeren. Hieronder vind je de basisversie.

Vorbereiding:

- Twee digitale teksten uitkiezen over hetzelfde thema. In dit geval is gekozen voor twee teksten over plastic soep (Tekst 1: Universiteit Utrecht (z.d.). *Wat is de plastic soep?* Universiteit Utrecht. Te raadplegen via: <https://plasticsoep.sites.uu.nl/wat-is-de-plastic-soep/>. Tekst 2: Beekhof, I. (2022). *Wat is de plastic soep?* Greenpeace. Te raadplegen via: <https://www.greenpeace.org/nl/natuur/17514/wat-is-de-plastic-soep/>)
- Modellen van één strategie toegepast op die teksten: het scannen.

Uitvoering:

Allereerst modelt de docent hoe je als lezer de twee digitale teksten *scannend leest* vanuit een leesdoel. Laat leerlingen opschrijven wat je doet tijdens het scannen. Zorg er daarbij voor dat je het modellen afsluit met de opmerking dat beide teksten je best geschikt lijken, maar dat je het niet helemaal zeker weet. Daar kom je later nog op terug. Bespreek éérst na wat het scannen van een tekst inhoudt, hoe dat er concreet uitziet, wanneer je die strategie toepast en waarom je dat doet (gekoppeld aan het leesdoel).

Nu kom je weer terug op de onzekerheid die nog leeft: die gaan de leerlingen samen oplossen door de tekst *grondig* te lezen. Leg uit dat dit een fase is die kan volgen na het scannend lezen.

Zet leerlingen in duo's bij elkaar. Geef de instructie om de tekst grondig te lezen. Leerling 1 leest tekst 1 grondig en leerling 2 leest tekst 2 grondig. Licht toe dat dat inhoudt dat ze de tekst zo moeten lezen dat ze de inhoud van de tekst kunnen gebruiken bij het beantwoorden van vragen.

Laat de duo's (na het lezen van de teksten) de volgende vragen bespreken:

Wordt het begrip plastic soep in beide teksten op dezelfde manier uitgelegd?

Wat kun je zeggen over de betrouwbaarheid van beide teksten?

Welk verschil zie je in het schrijfdoel van de tekst en waardoor komt dat?

Als leerlingen eerder klaar zijn, kun je ze aan de slag zetten met een vervolgo opdracht: zoek een betrouwbare tekst over hetzelfde onderwerp. *Scan* daarvoor de gevonden onlinetekst en bepaal de betrouwbaarheid.

Nabespreking:

Bespreek de evaluatievragen na en ga vooral in op het begrip "betrouwbaarheid van een tekst". Reflecteer met leerlingen gezamenlijk op hoe ze hun digitale tekst grondig hebben gelezen. Hoe pakken ze in het vervolg het zoeken van geschikte onlineteksten aan? En hoe pakken ze het lezen van een digitale tekst aan als ze die grondig moeten lezen? Leerlingen noteren voor zichzelf na afloop hoe ze een digitale tekst in de toekomst aanpakken.